

Overheid heeft concrete mogelijkheden om de financiële sector de weg wijzen via slim beleid en gerichte financiële prikkels

Danielle Hirsch, Both ENDS, ter voorbereiding van de Hoorzitting rondetafelgesprek Verduurzaming financiële sector d.d. 17/12/2019

Als marktmeester zijn de Nederlandse regering en de publieke sector samen verantwoordelijk voor het economisch verkeer tussen private actoren, ook in de financiële sector. De overheid gaat over de regels die we met elkaar afspreken die financiële en andere markten reguleren. Ook speelt ze een rol in de manier waarop markten bewegen door de besteding van publieke middelen. Samen met de financiële toezichthouders zet de overheid de toon voor private banken, pensioenfondsen en andere bedrijven in de financiële sector.

Opvallend is dat politiek en publieke sector als het om de totale duurzaamheidsopgave gaat deze rol niet als zodanig lijken te zien. Met de steeds urgentere duurzaamheidsuitdagingen – denk aan de klimaatcrisis, de achteruitgang in biodiversiteit, de stikstofproblemen – staat juist de politiek voor de opgave, via publieke financieringsinstrumenten en via haar beleid, de financiële sector de juiste richting op te bewegen. Juist de rol van de financiële in de nodige transitie naar duurzamere samenleving -hier en elders- is van groot belang, omdat de financiële sector de driver van veel verandering kan zijn.

Daarbij moet bedacht worden dat Nederland bepaald niet op koers ligt. De Monitor Brede Welvaart – een analyse van CBS en CPB van de mate waarin Nederland bijdraagt aan onder andere sociale gelijkheid en behoud van milieu en ecosystemen, zowel binnen als buiten Nederland- concludeert voor het tweede jaar op rij dat de Nederlandse (handels)economie bijdraagt aan groeiende ongelijkheid in de wereld en een bovenmatig grote en bovendien groeiende wereldwijde ecologische voetafdruk heeft.

Tegen deze achtergrond wil ik kijken naar de rol van de financiële sector buiten onze grenzen en de manier waarop de Nederlandse publieke sector daarop invloed heeft. Ik wil graag drie elementen uitlichten en enkele suggesties doen aan de Kamer om de financiële sector verder te stimuleren in haar ambitie richting duurzaamheid:

- Exportkredietverzekeringen (en andere subsidies en financiële prikkels)
- InvestNL
- Handelsverdragen, en met name het Energy Charter Treaty

1) Exportkredietverzekering

Onderzoek van Both ENDS¹ wijst uit dat de exportkredietverzekering van de Nederlandse overheid voor het overgrote deel, projecten ondersteunt die helpen bij de ontwikkeling van nieuwe olie- en gasbronnen. De beschikbaarheid van een publieke verzekering voor dit soort transacties is medebepalend voor banken in hun afweging al dan niet financiering daarvoor beschikbaar te stellen. Zonder een dergelijke verzekering zou het financieringsrisico van dit soort transacties voor banken een maatje te groot zijn.

Deze fossiele verzekeringen stimuleren Nederlandse bedrijven en banken om in projecten te stappen die een fossiele infrastructuur aanleggen die de komende 40 jaar de energiesector van veel ontwikkelingslanden gaat definiëren. De keuze van de overheid om juist dit soort projecten te verzekeren staat in schril contrast met ons internationale klimaatbeleid, waarin we voor 600 miljoen steun geven aan ontwikkelingslanden voor klimaatadaptatie en voor het terugdringen van uitstoot.

Groene, duurzame en inclusieve projecten zijn, ook buiten Nederland, hard nodig. Echter, in deze vroege fase van de transitie naar duurzame economieën en samenlevingen, zijn

¹ <https://www.bothends.org/nl/Actueel/Publicaties/The-fossil-elephant-in-the-room/>

juist dit soort projecten relatief risicovol. Daarom zou het een sterk en effectief signaal richting banken en andere financiële actoren zou zijn als onze publieke exportkredietverzekeraar zou vergroenen en daarmee de risico's van transitieprojecten zou afdekken. Een dergelijke vergroeningsagenda moet, om effectief te zijn, parallel lopen met de uitfasering van de verzekeraar uit fossiele projecten te stappen.

Overigens moet de overheid als marktmeester haar hele stelsel aan financiële prikkels - met name in de landbouw- en energiesector - herijken. In 2017 is berekend dat de Nederlandse staat voor 7,6 miljard aan financiële prikkels aan de fossiele sector geeft, niet alleen via de EKV maar ook door bijvoorbeeld het niet belasten van kerosine van de luchtvaart.² Hierdoor is een eerlijk speelveld voor innovatieve en meer duurzame bedrijfstakken onmogelijk. Zolang vervuiling niet financieel gestraft wordt kan de financiële sector duurzaamheid en innovatie onvoldoende aanjagen.

2) InvestNL

De beslissing om een InvestNL in het leven te roepen om met publiek kapitaal de transitie in Nederland te stimuleren is al genomen. De invulling van de ondersteuning die dit fonds voor activiteiten buiten Nederland zal geven, ligt nog open. Het is goed dat er ook een transitiefonds voor de activiteiten van Nederlandse actoren in het buitenland komt. Immers, een groot deel van onze economische activiteiten vinden plaats in andere landen.

Tot nu toe is door de verantwoordelijken voor de buitenlandtak van InvestNL nog niet duidelijk stelling genomen over de mate waarin InvestNL al dan niet fossiele activiteiten kan ondersteunen. Als het fonds echt vorm gaat geven aan de transitieactiviteiten van Nederland in andere landen, is het van groot belang dat er in de oprichtingsovereenkomst expliciet wordt gesteld dat het fonds fossielvrij zal zijn. Met een dergelijk besluit zou de Nederlandse overheid een belangrijk signaal afgeven aan de financiële sector. De Europese Investeringsbank (EIB) heeft op dit vlak onlangs al een goed precedent neergezet.

Door voorts in te zetten op het behalen van de SDG's in combinatie met het respecteren van internationale Business and Human Rights afspraken, zoals de OECD Guidelines, kan het fonds ook de praktijk van transitie-investeringen verder helpen uit te bouwen.

Het mes snijdt wederom aan twee kanten; investeren in grijs en vervuilend wordt duurder terwijl het rendement investeren in duurzaamheid wordt versterkt. InvestNL moet op die manier bijdragen aan het nieuwe normaal.

3) Handelsverdragen³

Internationale handelsverdragen staan volop in de belangstelling, onder andere omdat ze standaarden kunnen verzwakken of door een groei in handelsstromen, verdere aantasting van waardevolle ecosystemen kunnen veroorzaken, zoals het risico is in het verdrag tussen de EU en de Mercosur-landen, waar Brazilië het grootste handelsland is.

Handelsverdragen erkennen dat handelsafspraken kunnen leiden tot meer klimaatverandering en aantasting van de leefgebieden van mensen. Daarom staan er in dergelijke verdragen vaak afspraken over klimaat en mensenrechten. Echter, in tegenstelling tot de afspraken over tarieven, zijn deze afspraken niet afdwingbaar. Daarmee worden klimaat en mensenrechten ondergeschikt gemaakt aan het streven om

² <https://www.odi.org/sites/odi.org.uk/files/resource-documents/11783.pdf>
<https://www.ftm.nl/artikelen/nederland-steunt-de-fossiele-industrie-met-76-miljard-euro-per-jaar?share=7sbDV8vxCNgDMkwD54xAusU9mIKQSiRAn1GRui1M9iMyZ4L6aa0NIdurUA%3D%3D>

³ <https://www.tni.org/en/energy-charter-dirty-secrets>

handelsstromen te versterken. Doordat juist deze afspraken soft zijn, bieden ze geen prikkel aan bedrijven en banken om klimaat-neutrale of echt duurzame projecten te gaan ontwikkelen. Immers, er staat geen boete op vervuiling en mensenrechtenschendingen.

Een van de internationale verdragen die juist op gebied van klimaat een groot risico vormt is het Energy Charter Treaty. Dit verdrag maakt het voor bedrijven mogelijk om buiten de bestaande rechtssystemen om, de staten die het verdrag hebben ondertekend aan te klagen als zij energiebeleid veranderen om de uitdagingen van klimaatverandering het hoofd te bieden.

Doordat bedrijven via het Charter Staten aan kunnen klagen, zit het verdrag de energie transitie in de weg; fossiele infrastructuur kan niet uitgefaseerd worden en er ontstaan tegelijkertijd geen markten voor duurzame energie. Daarmee houdt het ECT ook de verduurzaming van de financiële sector tegen. Immers, zonder marktgroei is de kans op innovaties en rendement in de duurzame energiesector miniem.

Samenvattend

Snel handelen door de financiële sector op het gebied van klimaat is cruciaal, omdat haar beslissingen de driver zijn voor veel financiële en economische beslissingen van andere actoren. Omgekeerd geldt dat vertraging op klimaat binnen de financiële sector, leidt tot vertraging bij andere economische actoren.

De overheid bepaalt als marktmeester van bijvoorbeeld de energiemarkt de richting waarin banken financieren en verzekeraars verzekeren. Door de marktgeregels te veranderen en publieke middelen slim in te zetten, zal het voor de private financiële sector makkelijker zijn om te verduurzamen.

Kamerleden moeten er scherp op toezien dat publiek beleid en publieke middelen duurzaamheid op alle fronten bevorderen, en daarmee de verduurzaming van de financiële sector realiteit maken.

De komende tijd zou de Kamer

- a) De Ministers van Financiën en Buitenlandse Zaken kunnen verzoeken een plan te presenteren voor vergroening van de publieke **exportkredietverzekeraar** Atradius State Business, in combinatie met het op relatief korte termijn uitfasen van verzekeringen aan fossiele activiteiten.
- b) Erop kunnen toezien dat buitenlandpoot van **InvestNL** fossielvrij zal worden en alleen ondersteunend kunnen zijn aan activiteiten die de OECD Guidelines respecteren en een bijdrage leveren het behalen van de SDGs.
- c) Niet kunnen instemmen met deelname aan de onderhandelingen over modernisering van het **Energy Charter Treaty** tenzij de fossiele energiesector in de toekomst uitgesloten zal zijn van het ECT. Indien dit niet aanvaard zal worden, zou Nederland zich uit het verdrag terug moeten trekken.